

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИКИ, ПРАВА І МОРАЛІ

Алікберов Р.Д.

аспірант кафедри філософії

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАХІДНА ТА СХІДНА МОДЕЛІ ІДЕНТИЧНОСТІ АКТОРІВ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Соціокультурна ідентичність є фундаментальним принципом здійснення всіх актів культуротворчості: соціальних дій, економічних, політичних, ідеологічних та інших реалій, що здійснюються в соціально-політичному просторі. Підхід до оцінки глобалізаційних або модернізаційних процесів є досить поліваріантним. Так, існує соціологічна, політологічна, культурологічна, антропологічна моделі. Втім сама структура взаємодії між продуцентами цих моделей залишається дифузною. Висхідним інтегративним чинником інтерпретації цілісності людини, культури та культурних практик є категорія «акт», що дозволяє визначити темпоральність процесів глобалізації як певну систему культуротворчості. Актуальною є проблема визначення того принципу, що постулює ідентичність не лише в рамках тих чи інших сфер, а як акт культурних відносин, культуротворчий акт. Після того, коли актор визначений як певна сукупність факторів ідентифікації цінностей культури, соціуму, актантна модель постулюється як певна соціокультурна ситуація – ситуація планетарна та регіональна. Акт – це простір і час (хронотоп) зустрічі різних культур, цивілізацій, продуцентів тих чи інших цінностей, які досягають чи не досягають консенсусу, які впливають один на одного, створюють певні спільноти: віртуальні, економічні, культурні та інші. Тканина події не дає картини дії, процесу глобалізації, де процесуальність розбивається на певні акти, які характеризують систему планетарного людства, що намагається здійснити ті, чи інші реалії спільної творчості, спільної праці та спільної культуротворчості.

Категоріальна матриця інтерпретації культуротворчості, дає можливість вийти на проблему визначення особливостей східної і західної

систем ідентичності. Схід і Захід – це універсалізовані моделі культури, цивілізації, які ще не мають достатньо визначеного типу ідентифікації. Так, наприклад Японія, за своєю ментальністю належить до східної реальності ідентичності культури, а за своєю економікою і за типом модернізації вже вважається західною. Проте Японія в 90-х роках зупинила темп модернізації та висловила думку, що «вже достатньо», інакше зміниться традиційний для неї тип ідентичності культури. Розбіжність в оцінках ззовні і зсередини акту ставлять проблему: в чому полягає сутність західної та східної моделей культуротворчості як універсалій, а краще сказати – трансценденталій? Чим визначаються актанти діалогу культур, діалогу цивілізацій? Отже, важливо вийти на певну реальність, інтерпретацію, яка виводить нас за межі економічних, політичних, соціокультурних процесів.

Тепер ми можемо підійти до таких актантів, як Схід і Захід, які конструюють сучасних акторів цих процесів. Більше того, диспозиція Схід – Захід розбивається на іншу диспозицію: Схід, Захід і те, що не є Захід. Тобто моноцентризм Заходу структурується досить ретельно, презентує той європоцентризм, з яким змагається вся культурологія. Але європоцентризм є одним із важливих актантів глобалізаційних процесів. Ми спробуємо це розгорнути на базі досліджень М. Вебера.

Макс Вебер в роботі «Протестантська етика і дух капіталізму» будує типи раціональності або ідеал-типізуючий об'єкт, який визначається як теоретичний конструкт, в якому виявлені типові риси реальності. Вебер визначає певні ідеальні типи. Предметом його аналізу є капіталізм як ідеальний тип культури, що конструюється суто ідеально і визначається у взаємодії з протестантською етикою. М. Вебер пише: «Сучасна людина, дитя європейської культури, розглядає універсально-історичні проблеми з певної точки зору. Її цікавить більше наступне питання: як зчеплення обставин призвело до того, що саме на заході, і тільки тут, виникли такі явища культури...» [1, с. 44-55]

Протестантизм, за Вебером, стає запорукою революційних перевтілень частини західного суспільства шляхом висунення культурних зразків, трудового ескапізму, а також протестантської моралі як найденого новітнього шляху спасіння. Так, протестантизм перетворюється в світську релігію, яка фактично стає ідеологією з визначенням інтересів тих прошарків суспільства, що намагаються упорядкувати і планувати своє життя як своєрідну цілісність обміну соціальної дії.

Однак вже один з найближчих колег М. Вебера – В.Зомбарт моделює актанта глобалізації і модернізації капіталізму по-іншому. Цей актант (соціальна дія) у В. Зомбарта має абсолютно інші чинники [2]. Він визначає перш за все підприємницький, міщанський дух, що спонукає до утворення великої кількості розбійників: регіональних керівників, державних чиновників, спекулянтів, торгівельників, ремісників та інших. В. Зомбарт пише: «Втім справжнє велике досягнення німецької філософії – і тільки німецької, тоді як філософія всіх інших країн зупинилась на категоріях розсудку, – полягає в тому, що вона поставила собі завдання силою розуму виготовити таку нитку, яка від нашого життя на цій землі, вела б до суворой тиші того духовного царства, звідки ми прийшли і куди повернемося; в тому, що вона відшукала надчуттєве в самому розумі, по-перше і зробило власну філософію» [2, с. 49].

Отже герой і патріот як ідеальний тип, який визначає Вебер, раптом перетворюється на свого «супротивника», за актантною моделлю, яку Зомбарт знаходить в англійському торговці, що протистоїть ідеальному духу капіталізму. Ми маємо перед собою той контекст Першої світової війни, який так чи інакше впливає на ідеальні конструктиви. Зомбарт бачив межі капіталізму в руйнуванні органічних стилів життя, в ліквідуванні селянства, подрібненні професії і виникненню особистісного вузько спеціалізованого труда.

У Зомбарта з'єднується непокдане – герой, торгівельник, міщанин і авантюрист. Він не лише описував капіталізм як актанта, а мав також своєрідні цікаві соціологічні нариси. Можна сказати, що цей актант, що несе в собі мудрість традиційної культури і авантюризм новітнього, всепоглинаючого суб'єкта здобичі, суб'єкта ринку, обміну, продажу, поєднується в осмисленні ситуації, яка трансформує традиційне суспільство.

Саме цей контекст, на наш погляд, висвітлює специфіку діалогу Схід – Захід, Південь – Північ як презентації системи ідентичностей в контексті політичних процесів. Схід, Південь орієнтовані на екстенсивну метрику, що тяжіє до традиціоналізму, ментальності етики дезурбанізму; Захід та Північ орієнтовані на інтенсивну метрику, яка презентує дух винахідництва за будь-яку ціну та авантюризм як гру з соціальними, планетарними та антропологічними ризиками.

Література

1. Вебер М. Избранные произведения / Вебер М. – М: Прогресс, 1990. – 804 с.
2. Зомбарт В. Торгаши и герои. Раздумья патриота // Зомбарт В. Собр. соч. в 3-х томах. – Т. II. – СПб : Владимир Даль, 2005. – 654 с.

Завальнюк В.В.

*кандидат юридичних наук, професор, ректор, перший віце-президент
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ІСТОРИЧНІ ТА ФІЛОСОФСЬКІ ВИТОКИ ЮРИДИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Перед українською юридичною антропологією, виходячи з необхідності європейської інтеграції, постали важливі завдання. По-перше, подальший розвиток доктрини гуманізму та духовності в правовому просторі. По-друге, розробка концепції охорони свободи волі українського громадянина та забезпечення умов для її реалізації у широкому комплексі правових, політичних, економічних та соціальних відносин. По-третє, обґрунтування національного законодавства з кута зору юридичної антропології. Останнє потребує визначення напрямків формування «справедливої держави» (у інтерпретації феномену «справедливості» Дж. Ролза).

Протягом історичного розвитку становленню антропоцентричних правових уявлень сприяли особливості світобачення та духовності українського народу. Вони, у свою чергу, обумовлені багатьма чинниками, серед яких можна назвати: – природне середовище з його краєвидом; – геополітичне розташування України; – характер родинних стосунків зі специфічними рисами побуту; – драматичні події історії; – специфіку культурних процесів, ін. Варто погодитись із тим, що «...увесь комплекс різноманітних чинників зумовили неповторний характер української ментальності, сам тип українця та його культури» [1, с. 36].

В українській культурі досить виразно ці процеси простежуються з кінця XVIII – поч. XIX ст., але намагання учених вичленити певні риси характеру русичів-українців відомі ще із часів Київської Русі. Перший